

KRIMINOLOGINIAI NUSIKALSTAMUMO RAIDOS LIETUVOJE PERIODIZACIJOS ASPEKTAI (1995)

Rėmėjai: Valstybinis mokslo ir studijų fondas

Tyrėjų grupė: A. Dapšys, E. Eitutytė, D. Jočienė, J. Malinauskaitė, R. Merkevičius, I. Michailovič

MOKSLO DARBŲ
SAVADAS
1992 - 2006

Tyrimas atliktas vykdant mokslo programos „Nusikalstamumas ir kriminalinė justicija“ pirmąją kryptį „Nusikalstamumo Lietuvoje būklė, struktūra ir vystymasis“.

Tyrimo rėmuose buvo suformuluoti kriterijai, kuriais remiantis atlikta socialinės situacijos ir nusikalstamumo raidos periodizacija 1931-1996 metais. Pripažįstama, kad 1918-1930 m. kriminologinė charakteristika galėtų būti tik indiferentiška (neutrali), nes nepakanka duomenų. Fiksuotinas itin aukštas nusikaltimų latentiškumas: teisėsaugos institucijos tik kūrėsi, vėliau buvo gana dažnai reorganizuojamos, be to, dėl Lietuvos teritorinės apimties, gyventojų skaičiaus kitimo, nusikaltimų registravimo pagrindų kaitos skirtumų ir nesuderinamumo labai sunku vertinti ir analizuoti šio laikotarpio nusikalstamumo būklę, lygį, dinamiką ir struktūrą. Taip pat susilaikyta nuo kriminogeninės situacijos 1940-1960 m. vertinimo, atsižvelgiant į tai, kad karo metams (taip pat pripažįstant, kad pokaris Lietuvoje buvo iš esmės karo tęsinys) būdingas aukštas subjektyvumo lygis taikant teisės aktus ir itin didelis nusikalstamumo latentiškumas.

Tyrimo rėmuose išskirti šie nusikalstamumo raidos periodai:

1) 1931-1939 m. Šio laikotarpio nusikalstamumo būklė ir lygis vertintini kaip stabilūs. Pagal tuomet galiojusius įstatymus, dėl smulkesnių nusikaltimų žmonės dažnai kreipdavosi tiesiog į teismą, pagal privatų kaltinimą, - taip pat. Todėl aktualu pateikti duomenis apie baudžiamųjų bylų, pradėtų Lietuvos teismuose, skaičių: 1931 metais - 102 660; 1937 metais - 106 588; koeficientas 100 tūkst. gyventojų: 1931 metais - 4 709; 1937 metais - 4 614. Laikotarpis taip pat pasižymėjo itin sparčiu nusikaltusių asmenų skaičiaus augimu. 1931 metais teismuose nuteisti 6 662 asmenys, o 1939 metais - 11 610; nuo 1935 m. (kada buvo sutvarkyta nusikaltusių asmenų registracija) iki 1939 metų beveik dvigubai padaugėjo užregistruotų nusikaltimus padariusių ir nuteistų asmenų (nuo 185 920 asmenų 1935 metais iki 328 986 asmenų 1938 metais).

2) 1961-1987 m. Šio laikotarpio nusikalstamumas Lietuvoje charakterizuoja stabilios socialistinės ūkio sistemos ir visuomenės totalitarinio valdymo periodą. Per šį laikotarpį nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo apie du kartus. 1961 metais užregistruoti 11 708 nusikaltimai, 1987 metais - 20 037; žemiausias užregistruotų nusikaltimų rodiklis fiksuotas 1965 metais - 8 189. 1971 metais užregistruoti 9 992 nusikaltimus padarę asmenys; 1987 metais - 14 190.

3) 1988 - 1996 m. Nuo 1988 metų plėtojantis rinkos ekonomikai ir formuojantis demokratinei visuomenei nusikalstamumas pradėjo kisti vis sparčiau (ypač po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m.). Per šį metų laikotarpį nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo beveik tris kartus. 1988 metais užregistruoti 21 337 nusikaltimai, 12 746 nusikaltimus padarę asmenys, iš jų 8 002 nuteisti. 1994 metais užregistruoti 58 634 nusikaltimai, 21 290 nusikaltimus padariusių asmenų, nuteisti 17 495 asmenys. Pripažįstama, kad būtent šio laikotarpio pradžioje (1988-1989) Lietuvoje susiformavo stiprios organizuoto nusikalstamumo struktūros.